

A konfliktushelyzet kialakulásától a magánjogi jogvitáig

I. BEVEZETÉS

A „konfliktus(helyzet)” és a „konfliktus” kifejezések nem tekinthetők egymás szinonimáinak, valójában két különböző fogalomról van szó.^[1] A konfliktushelyzet fogalma már magában hordoz két személy (jogalany) között bizonyos feszültséget, kapcsolati intenzitást, érzelmi telítettséget/túlfűtöttséget. A már kialakult „konfliktust” és a „konfliktushelyzet” kifejezéseket a polgári eljárásjogi, a szociológiai, a jogszociológiai, de a szociálpszichológiai és a pedagógiai szakirodalom is megkülönbözteti egymástól. A konfliktushelyzet a konfliktus kialakulásának előszobája, azaz a konfliktus kialakulása előtti fázis. A konfliktus bekövetkezésekor az abban érintett két fél között kialakul valamilyen interakció, a konfliktushelyzetnél viszont még nem. A konfliktushelyzet bekövetkeztéhez szükséges a situációban érintett legalább két fél közötti súrlódás, érdekellentét, nézeteltérés, míg a konfliktus kialakulásának további feltétele a közöttük már kialakult konfliktushelyzet további fokozódása, súlyosbodása, eszkalálódása, amely valamilyen magatartás, tevékenység, megnyilvánulás által valósul meg. A magánjog spektruma az a legszélesebb tematikai tér, ahol a különböző típusú és irányultságú konfliktushelyzetek kialakulhatnak. A konfliktushelyzet létrejötte és fennállása általában a különböző bűncselekmények kialakulásának is az alapja lehet. A konfliktushelyzet és a jogi szabályozás között szoros kapcsolat állhat fenn. A hétköznapi életben a magánjogi színtéren kialakuló konfliktushelyzet nem feltétlenül ölt büntetőjogi vetületet, de akár ezen érdekellentétek büntetőjogi tényállássá alakulása vagy a büntetőjogi tárgyú szabályozás alá tartozó konfliktushelyzet létrejötte az érzelmi felfűtöttség hatására bármikor bekövetkezhet.

[1] A jelen tanulmány alapjául szolgáló előadás a győri SZIE Deák Ferenc ÁJK Doktori Iskola által Győrben, 2019. december 13-án szervezett „A jogtudomány sajátossága” elnevezésű PhD-konferencián hangzott el. A kézirat lezárásának időpontja: 2021. április 11.

II. A KONFLIKTUS

Az egyetemi tankönyv álláspontja szerint „a társadalmi létnek éppoly természetes és szükségszerű velejárója a konfliktus, mint maga a rend”.^[2] A konfliktus olyan egyének vagy társadalmi csoportok közötti (össze)ütközés, amely mögött igények, szándékok, vágyak, törekvések, érdekek, szükségletek, nézetek, vélemények, értékek szembenállása húzódik meg.^[3] A konfliktusok általában ezen cselekvések, elhatározások, magatartások miatt alakulhatnak ki. A konfliktus kialakulását rendszerint a hatalom, a források (gazdasági erőforrások), érdekek, értékek, valamint a szükségletek terén történő előnyszerzés indukálja. A konfliktus, mint folyamat a szociálpszichológiai jogirodalom szerint öt szakaszra osztható:

- a. a konfliktust megelőző helyzetre;
- b. a konfliktus felismerésére és átélésére;
- c. a konfliktus kezelési módjának kialakítására;
- d. a konfliktus alatti tényleges viselkedésre és
- e. a konfliktus következményeire.^[4]

A konfliktus okaiként az alábbi főbb összetevők emelhetők ki:

a) Az információ is alapjául szolgálhat a konfliktus kialakulására. Ennél a konfliktust kiváltó oknál az játszik döntő szerepet, hogy az információ, mint tény, hozható összefüggésbe a konfliktus kialakulásával. Általában véve vagy túl kevés az információ, vagy túl sok az információ, vagy valamilyen hamis, illetve téves információ fennállása megakadályozza a konfliktusmentes, a konfliktust nélkülöző kapcsolat kialakítását, valamint fenntartását. Az információhiány vagy a téves/hamis információ kiváló lehetőséget teremt az elhamarkodott és kellően át nem gondolt véleményformálásra, előzetes „ítéletalkotásra”, „előítélet” megfogalmazására. A nem megfelelő mennyiségű és/vagy téves információ kiegészülve az egyén (jogalany) saját elméleti kombinációival, téveszméivel, feltételezéseivel, illetve a másik jogalany irányába fennálló kommunikációjának hiányával, vagy rossz kommunikációval párosulva már alapot teremthet a konfliktushelyzet kialakulására.

b) A jogalanyok (személyek) közötti konfliktus oka gyakran valamilyen kapcsolati típusú ellentétre vezethető vissza. A kapcsolati típusú konfliktus fakadhat az abban érintett személy reális önképének a hiányából, de származhat természetesen a másik személlyel szemben támasztott magas elvárás és az adott személy tényleges magatartása közötti ellentétből, azok összhangjának a hiányából. A kapcsolati típusú konfliktusban rendszerint jelen van az érzelmi alapú beállítódás és az érintett személyek valamelyikének szerepvávara is.

[2] Badó - Loss - H. Szilágyi - Zombor, 2000, 27.

[3] Docplayer.hu: Konfliktuskezelés, 2015.

[4] Docplayer.hu: Konfliktuskezelés, 2015.

A kapcsolati típusú konfliktus lehet párkapcsolati jellegű, de lehet valamilyen pozíció megszerzése miatti rivalizálás következtében elmélyülő ellentétből fakadó kapcsolati típusú – de nem párkapcsolati jellegű – konfliktus is.

c) A konfliktus kialakulása visszavezethető annak lehetséges okaként az értékválasztás területén meglévő eltérő és manifesztálódó ellentétre, szembenállásra. Az értékalapú okra visszavezethető konfliktus általában valamilyen filozófiai, illetve politikai értékrendben, világképben megnyilvánuló ellentétre, nézőpont-különbségre vezethető vissza. Ilyen jellegű konfliktus volt pl. Magyarországon a '90-es években a bős-nagymarosi vízlépcső-beruházással kapcsolatos politikai és környezetvédelmi jellegű csatározás, de ilyennek tekinthető az a típusú konfliktus is, amely az atomerőmű-beruházást támogatók és a környezetvédelmi aktivisták között alakulhat ki.

d) A konfliktus kialakulásának gyökere lehet valamilyen strukturális okra visszavezethető egyenlőtlenség. A politikai-hatalmi-gazdasági struktúra olyan aránytalanságot/egyensúlytalanságot idéz elő a benne részt vevő szereplők között, amely az előnytelen helyzetben lévő fél számára túlságosan hátrányos. A hátrányos helyzetben lévő fél ugyanakkor nem szeretne belenyugodni a rá nézve kedvezőtlen, előnytelen helyzetbe. A strukturális alapú konfliktus keletkezhet az egyenlőtlen hatalommegosztásból eredően, de felléphet a források eltérő, aránytalan hozzáférhetősége miatt is. A konfliktus hátterében a javakért és az erőforrásokért folytatott küzdelem áll, amelyet a hátrányos helyzetben (az adott relációban rosszabb pozícióban) lévő fél szeretne újraírni, azokat újra felosztani (a saját maga számára kedvező módon). Az ilyen típusú konfliktushelyzet kialakulásának a lehetősége már csak amiatt is gyakori, mert a társadalmi egyenlőtlenség a jogalanyok között már a születéstől fogva megjelenik, hiszen „senki nem születik a másik személlyel teljesen azonos élet- esélyekkel”.^[5]

e) A konfliktus kialakulása lehetséges az eltérő érdekek összeütközése következtében is. Az érdekalapú konfliktus lehet szubsztantív (érdemi, tartalmi), de lehet procedurális (formális, eljárási) jellegű is. Az érdekalapú konfliktus arra vezethető vissza, hogy a konfliktusban érintett felek a másik félhez képest eltérő dolgot szeretnének megvalósítani, különböző célok véghezvitelében érdekeltek. Az érdekalapú konfliktusban az egyik érdek nem ritkán a másik érdeken való felülkerekedéssel juthat csak érvényre, nyerhet végső megvalósulást, beteljesülést. Ezen konfliktushelyzetekben a két érdek sem fér meg egymás mellett, ezért az egyiknek a másikat el kell nyomnia, maga alá kell gyűrnie.^[6]

[5] Dahrendorf, 1994, 61.

[6] Docplayer.hu: Konfliktuskezelés, 2015.

1. A konfliktusok lehetséges típusai

A konfliktusnak a pozitív vagy esetlegesen negatív üzenete miatt két típusa különböztethető meg: a destruktív vagy a konstruktív konfliktus. A destruktív konfliktus a végsőkig kiélezett konfliktus, amikor az egyik fél a másik, konfliktusban érintett fél megsemmisítésére, kiiktatására törekszik. A destruktív konfliktusban érzelmileg telített helyzet alakul ki, amely védekező, blokkoló magatartást eredményez. A destruktív konfliktust szokták „tiszteességtelen versenynek”, a konstruktív konfliktust pedig „tisztes versenynek” is nevezni.^[7] Ebből következik, hogy a destruktív konfliktus esetében a felek számára nincsenek írott vagy íratlan szabályok, amelyeket a helyzet rendezése körében figyelembe kellene venni, be kellene tartani, tulajdonképpen bármilyen eszköz megengedett, a „cél szentesíti az eszközt” megközelítési szempont érvényesül. A győzelem megszerzése érdekében bármit meg lehet tenni, ennek általában – de nem feltétlenül – nincs semmilyen erkölcsi gátja sem a destruktív konfliktus esetében. A destruktív konfliktushelyzetben a felek mindent ennek a konfliktusnak rendelnek alá, amelyben gyakran cél lehet a másik fél megsemmisítése is. A destruktív típusú konfliktus különösen akkor éleződhet ki, ha a felek között ún. antagonisztikus, kibékíthetetlen társadalmi, kapcsolati vagy egyéb ellentét áll fenn. Csepeli György szerint tipikusan ilyen destruktív konfliktus, amikor ketten hánykolódnak a tengeren egy mentőcsónakban, de csak egy személy számára van elegendő élelmiszer („vagy ő, vagy én«-helyzet”).^[8] A saját túlélés érdekében szükséges a másik fél megsemmisítése, azonban ez később olyan erkölcsi meghasonlást is eredményezhet nála, hogy az egyedül maradó fél sem érezheti magát maradéktalanul „győztesnek”, hiszen felmerül benne, hogy „milyen áron” érte el a „győzelmet”. A destruktív konfliktusban lelki teherként, erkölcsi dilemmaként jelentkezhet a később felülkerekedő jogalany számára a másik fél megsemmisítése, eltüntetése, kiiktatása. A konstruktív konfliktusban a pozitívum, hogy gyakorlatilag egészséges versengés jön létre legalább két vagy több fél között, akik betartják (vagy legalábbis törekednek betartani) a rájuk irányadó szabályokat. A konstruktív konfliktus esetében bátorítást kap a kreativitás, a pozitív attitűd a nézeteltérés rendezése érdekében, leválasztják a problémát az egyénről, enyhítik, oldják a feszültséget, érdemi problémamegoldást igyekeznek lehetővé tenni. A konstruktív konfliktus az egyént, valamint az ő személyiségét és a problémát igyekszik egymástól különválasztani. Ennek a hozzáállásnak az az előnye, hogy a konfliktushelyzet rendezése nem feltétlenül jár a konfliktusban érintett személyek, egyének megsemmisülésével vagy pozícióbeli „vereségével”. A konstruktív konfliktushelyzet rendezése magában hordozza a konfliktusban érintettek számára a tanulást, az önismeret fejlesztését, a pozitív, a megoldásra törekvő gondolkodás tudatosítását, elmélyítését.

[7] Csepeli, 2003, 355., 357.

[8] Csepeli, 2003, 357.

A konstruktív konfliktushelyzetben való vitarendezés, a szabálykövetés által, a szabályok betartása következtében erősíti mindkét félben a „tisztesség”, a „korrektség”, a „becsületesség” érzetét, élményét, mentalitását. A konstruktív konfliktushelyzetben a vitában érintett felek is általában megértik, hogy a helyzet rendezése érdekében igénybe vett előremutató megoldások az ő érdeküket is szolgálják.

2. A konfliktus fogalma a történelmi idődimenzióban

A konfliktus, mint jelenség az emberiség történetével egyidős. Az emberiséget ezért már a kezdetek óta foglalkoztatták a konfliktust eredményező helyzetek, szituációk megoldásának kérdései. Az ókori társadalmakban, az államok kialakulásával és egyúttal a világ földrajzi és kereskedelmi felfedezésével és kitágításával összefüggésben rengeteg lehetőség adódott a politikai, gazdasági, kereskedelmi ütközések, érdekellentétek kialakulására és azok feloldására. Thomas Hobbes (1588–1679) szerint a konfliktusok az emberek destruktív ösztöneiből erednek, a megoldás a „*bellum omnium contra omnes*” elve, amely azóta is hivatkozási alap a konfliktus következményeinek csökkentésére. Karl Marx (1818–1883) a termelőeszközökhöz való viszonyt, azok tulajdonlását állította értelmezése középpontjába; a konfliktusokat a társadalmi osztályok közötti érdekellentétekre vezette vissza, amelynek a megoldása az osztályharc. Vilfredo Pareto (1848–1923) szerint a társadalmi törekvések alaptörvénye a konfliktus, amely a hatalmon lévő régi elit és a hatalomra törekvő új elit között zajlik. Max Weber (1864–1920) a konfliktus kialakulásának forrásaként három különböző dimenziót azonosított: a munkaerő-piaci helyzetet, a politikai hatalmat és a rendet vagy megbecsültséget. Émile Durkheim (1858–1917) a társadalmi szolidaritás gyengülésének patológikus hatását látta a konfliktusokban. A társadalmi integráció feltételeit a közös hiedelmekben, érzésekben és a társadalom tagjait összekötő szolidaritásban találta meg.^[9]

A konfliktus fogalmához hosszú évszázadokon keresztül negatív értékítélet kapcsolódott. A XIX. század végén, a XX. század elején a konfliktusról, mint jelenségről való tudományos gondolkodás kezdett differenciáltabbá válni, a korábbi szemlélethez képest más megközelítés is megjelent. A társadalmi közgondolkodásban, a konfliktus megítélésével összefüggésben elterjedt nézet volt, amely szerint a konfliktus veszélyt, kárt, valamilyen veszteséget idéz elő. Ugyanakkor, ezzel szemben a társadalmi gondolkodás az adott társadalmon belüli rend, béke, harmónia, egyensúly megteremtésére törekedett. A konfliktushelyzetek kialakulása (élet) és a harmóniára, kiegyensúlyozottságra törekvés (idea) között permanens érdekellentét állt fenn, amelyet valamilyen formában és módon át kellett hidalni. Ekkor merült fel, hogy lehetséges-e különbséget tenni a társadal-

[9] Kerezsi, 2012.

mi konfliktusok között aszerint, hogy azok az integrációt erősítik, vagy pedig szétszakítják (dezintegrálják) a társadalmat? Georg Simmel (1858–1918) meglátta a konfliktus pozitív szerepét, úgy látta, hogy az érdekeiket kifejező egyének így fejezik ki önmagukat, saját magukat mutatják meg, ezáltal segítik elő a változást, új intézmények kialakulását. Lewis A. Coser (1913–2003) szerint a konfliktus segíti a társadalmi normákhoz és szabályokhoz való alkalmazkodást, illetve ezek megújítását. Ralf Dahrendorf (1929–2009) szerint a konfliktusok a társadalom állandó fejlődéséhez járulnak hozzá, a konfliktusok dichotómmá váltak, és a társadalmi konfliktusokat a méret és a rangsor dimenzió jellemzi.^[10]

3. A magánjogi jogvitává alakuló konfliktushelyzetek lehetséges típusai

Az „egészről” (a társadalomtól) a „rész” (a jogviszonyok) felé haladva, a társadalmi konfliktustól jutunk el az egyének, a személyek (természetes és jogi személyek) közötti hétköznapi, konkrét konfliktushelyzetekhez. Magánjog (polgári jog) alatt a vagyoni jellegű és személyes státuszhoz köthető jogviszonyokat értjük. Szladits Károly szerint „a magánjog... azon szabályok összessége, amelyeket a jogrend a magánosok közti érdek-összeütközések kiegyenlítésére zsinórmértékül rendel. Egyszóval: a közjog az államélet szabályzata, a magánjog pedig társadalmi (gazdasági – családi) élet jogi szabályzata”.^[11] Szladits Károly álláspontja szerint „magánjogi tehát mind az a jogszabály, amely magánost más magános érdekében oly módon kötelez, hogy érvényesítéséről a másik (a jogosított) magános rendelkezik. Minden más szabály közjogi.”^[12] A magánjogi tárgyú jogviszonyok a valóságban lefedik azokat a tipikus, személyek (jogalanyok) között kialakuló, jog által szabályozott kapcsolatokat, amelyeknek nincs büntetőjogi vagy közigazgatási jogi tárgyú vonatkozása. A hétköznapiakban, a mindennapi életben ezen jogviszonyok körében fordulhat elő leggyakrabban konfliktushelyzet kialakulása. A társadalomban előforduló általános jelleggel, elvi síkon meglévő konfliktushelyzet nem feltétlenül jelenti a jog által is definiált konfliktushelyzet kialakulását. A társadalmi konfliktushelyzet, amely a társadalom különböző osztályai, rétegei, csoportjai között fennállhat, nem biztos, hogy ténylegesen jogi konfliktushelyzet kifejeződésében manifesztálódik. A társadalmi konfliktushelyzet és a jogi konfliktushelyzet elkülönül egymástól. A társadalmi konfliktushelyzet elvi vonatkozásban, akár az érintett személyek, akár a probléma jellegét tekintve az általánosságban, az absztrakció szintjén, a jogi konfliktushelyzet mindig a „különös” szférájában, egzaktan, a konkrét, az egyedi megvalósulási síkjában determinálódik, hiszen mindig „x”, „y” és „z” között realizálódik (realizálódhat) a konfliktushelyzet kialakulása, amelynek

[10] Kerecsi, 2012.

[11] Szladits, 1999 (1941), 14.

[12] Szladits, 1999 (1933), 2.

a tárgya minden esetben adott, meghatározott lesz. A társadalmi konfliktushelyzet a társadalom osztályai, rétegei, csoportjai között fennállhat – általában, a teljesség igénye nélkül – pl. a munkaerő-piaci helyzettel, a bérek közötti differencia okán, a munkaviszony alapján megállapított szociális jellegű juttatásokkal is összefüggésben, az eltérő politikai meggyőződés alapján, de ezek a konfliktushelyzetek még nem eredményeznek a jog által is artikulált, a jog nyelvén is megfogalmazott konfliktushelyzetet. A konfliktushelyzet abban az esetben válik jogi konfliktushelyzetté, amikor szükségessé válik valamelyik fél jogi érdekének a sérelme, illetve az valamilyen jog által is kifejezett jogot vagy kötelezettséget érint. A konkrét alanyi jogot érintő konfliktushelyzettől hosszú út vezet a bíróság előtti polgári (peres) eljárás megindításáig. A jogirodalmi nézet szerint „a társadalmi konfliktusok rendezésében a jognak kiemelkedő szerepe van, hiszen amennyiben a társadalmi konfliktus jogi konfliktusnak minősül, ennek feloldása hagyományos megoldásként peres eljárásban történik meg”.^[13] Más megfogalmazás szerint „a magánjogi jogviszonyokban kialakult érdemi vita, konfliktus kezelésének jogállami eszköze a perindítás, az egyes kérdésekben az eltérő nézetek, vélemények kifejtése, ütköztetése a peres eljárásban történik”.^[14] A jogszociológiai jogirodalom a konfliktushelyzet és a polgári per egymáshoz való viszonyát általában tölcserhasonlattal (Hubert Rottleuthner (1944-) berlini tölcseré alapján) szokta leírni.^[15] Ez azt jelenti, hogy a konfliktushelyzetet jelentő ügyek szűkülő hányada – mintegy tölcserként – vezet csak el minket a bíróság előtti polgári per kialakulásához.^[16] Az egyes szintek azt jelentik, hogy azokon a konfliktusok bizonyos hányada megoldódik, ezáltal a folyamatban maradó konfliktushelyzetek aránya beszűkülő módon vezet el a tölcser vékonyodó torkolatához. A tölcser egyes szintjei tehát azt jelzik, hogy a konfliktushelyzetek hány százaléka vagy milyen mennyiségi aránya oldódik meg az egyes szinteken. Általában a tölcser négy, egymásra épülő szintet foglal magába: az első – legszélesebb – szinten a konfliktushelyzetben érintett saját maga szeretné a vitás helyzetet orvosolni; a második – már szűkülő – szinten harmadik személy közbenjárása folytán sikerül orvosolni a konfliktushelyzetet; a harmadik – az előző szinthez képest tovább szűkülő – szinten valamilyen bíróságon kívüli, formális eljárás keretében tesznek kísérletet az érdekellentét feloldására; és végül, de nem utolsósorban a negyedik – legkeskenyebb – szint a bíróság igénybevételével történő magánjogi konfliktusrendezést jelenti. Volkmar Gessner (1937–2014) állítása szerint a konfliktusokat nem lehet elkerülni, de mód van a szabályozásukra.^[17] Gessner megállapítása szerint a konfliktusok mindig egy előzetes szakaszon mennek keresztül, amelyben a jog és más té-

[13] Nagy, 2018, 50-64., 50.

[14] 12/2014. számú Polgári Elvi Döntés.

[15] Rottleuthner, 1978, 129.

[16] Kengyel, 2011.

[17] Kengyel, 2011.

nyezők együtt játszhatnak szerepet.^[18] Ugyanakkor másik jogirodalmi nézet, Kulcsár Kálmán álláspontja szerint „a konfliktust termelő viszonyok, feszültségek ugyan elvileg kiküszöbölhetőek, alakíthatóak, de az is, hogy egyrészt ilyen tudatos tevékenység viszonylag ritkán sikeres, másrészt újabb konfliktusokat szül”.^[19] A konfliktusok kezelésével foglalkozó vitarendező, békéltető eljárások is ebből a filozófiai megközelítésből indulnak ki. Ha már kialakult a konfliktushelyzet, azt nem lehet egy csapásra semmissé tenni, viszont mód lehet az esetlegesen szélsőséges mértékben eszkalálódott helyzet enyhítésére, csillapítására, oldására. Természetesen ez a cél vezérli a bírósági szakasz előtti konfliktuskezelő, vitarendező eljárásokat is: a felek próbálják megelőzni a bíróság előtti polgári (peres) eljárást, ha ez egyéb úton, alternatív lehetőségek igénybevételével elkerülhető. Ha nem kerülhető el a felek között a bíróság előtti polgári (peres) eljárás, és az eljárás a bíróság előtt folytatódik, az alábbi típusú, illetve tárgyú magánjogi konfliktushelyzetek alakulhatnak ki hazánkban a polgári bíróság előtti polgári (peres) eljárásban (kísérletet téve azok összegző csoportosítására):

- a. az anyagi eredetű, pénzben rendszerint kifejezhető értéket képviselő, elszámolási jellegű polgári perbeli jogviták;
- b. a személyi státuszt érintő polgári perbeli jogviták;
- c. valamely jog megszerzésére irányuló polgári (peres) eljárás;
- d. valamilyen jogsérelem orvoslására irányuló polgári (peres) eljárás.

Ezek a lehetséges jogvita-típusok megítélésünk szerint a magánjogi tárgyú jogvitává alakuló konfliktushelyzetek talán teljes spektrumát lefedik, mert a kialakuló jogviták e kategóriák (típusok) valamelyikébe besorolhatóak.

III. A MAGÁNJOGI JOGVITÁK CSOPORTOSÍTÁSA

1. Az anyagi eredetű, pénzben rendszerint kifejezhető elszámolási jellegű jogviták

Ez az elnevezés gyűjtőfogalom azon perbeli jogviták megjelölésére, amelyben a felek személyétől függetlenül az egyik félnek pénzben kifejezhető, általában már lejárt (pénz)követelése áll fenn a másik féllel szemben. A magánjogi jogvitában „a magántulajdonosok viszonyainak rendezésénél a kiinduló elv csak az egyenjogúság és a mellérendeltség lehet”.^[20] Az új Pp. szerint vagyoni az a per, „amelyben az érvényesített igény a fél vagyoni jogain alapul vagy értéke pénzösszegben kifejezhető”.^[21] Ezen ügytípus körébe tartoznak a közüzemi szolgáltatók és a fo-

[18] Gessner, 1978, 53.

[19] Kulcsár, 1987, 450.

[20] Vékás, 2007.

[21] A Polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (Pp.) 7. § 18.

gyasztók közötti jogviták, a hitelező és az adós (zálogkötelezett) közötti, kötelmet érintő jogviták és a magánszemélyek és/vagy jogi személyek közötti kölcsönrel vagy bármilyen közöttük létrejött szerződéssel (pl. vállalkozási szerződéssel, építési szerződéssel) kapcsolatos, bíróság előtti polgári peres eljárások, amelyben az egyik érintett felet szolgáltatásnyújtási kötelezettség, a vele szerződő, polgári jogi jogviszonyban álló jogalanyt pedig szolgáltatási díjfizetési kötelezettség terheli. Ezen jogviták is különböznek még egymástól is a tekintetben, hogy az általános polgári jogi mellérendeltségi pozícióhoz képest a szolgáltató és fogyasztó, valamint a hitelező és az adós közötti jogviszonyokban a fogyasztó, illetve adós bizonyos mértékben kiszolgáltatott helyzetben van (pl. a másik felet megillető egyoldalú szerződés-módosítási lehetőség következtében).^[22] A kétféle típusú jogviszony eltér egymástól abból a szempontból is, hogy a természetes vagy jogi személyt a közüzemi szolgáltatóval szemben általában szerződéskötési kötelezettség terheli (távhő, villamos-energia (áram, gáz), vízszolgáltatás), a fogyasztó köteles a szolgáltatóval szerződést kötni. A hitelező és az adós közötti jogviszony esetében szerződéskötési kötelezettség nem áll fenn, az adós saját döntése, hogy szeretne-e hitelt felvenni, és ha igen, a hitelt felvenni szándékozó természetes személy szabadon tájékozódhat a piacon, hogy mely időpillanatban, melyik szolgáltatóval, milyen tartalmú és kondíciójú bankkölcsön-szerződést kíván kötni. Szerződéskötési kötelezettség tehát nem áll fenn, viszont a természetes személy lakáscéljának, egyéb pénzügyi céljának a megvalósítása gyakran csak a bankkölcsön igénybevételével realizálódhat. A természetes személy jogalany számára nem kötelező a bankkölcsön felvétele, viszont annak felhasználása nélkül – pusztán csak a rendelkezésre álló önerő felhasználásával – a saját tulajdonú lakás megvásárlása (vagy egyéb pénzügyi célteljesülése) nem biztos, hogy bekövetkezne (az adós részéről nem kötelező, de szükséges a szerződés megkötése). Ezek a hivatkozott, anyagi vonzattal járó, pénzfizetési (pénz-visszafizetési) kötelezettséget jelentő elszámolási tárgyú jogviták – a szerződések jellegéből és a kialakult jogviszonyok alapján a lehetséges konfliktushelyzetek sokféleségéből fakadóan is – meglehetősen szerteágazóak. A természetes személyek, illetve jogi személyek közötti jogviták körében többször felbukkan a bérleti díj vagy a használati díj megfizetése iránti követelésből fakadó polgári (peres) eljárás. Az ilyen típusú jogviszonyban általában nem kérdőjeleződik meg a polgári jogban tipikus, a felek egymás közötti kapcsolatának mellérendeltsége és a jogviszonyban érintett felek „egyenrangúsága”.^[23] A polgári jog területén belül az öröklési jogi jogviták körében fordulnak elő az elszámolási típusú jogviták körébe tartozó hagyatéki hitelezői igény iránti, a kötelesrész kiadása iránti polgári (peres) eljárások, amelyekben szintén a felek közötti anyagi természetű elszámolási kérdésről van szó, mert az egyik fél a keresetlevelében (a keresetet tartalmazó iratban) a másik féllel szemben rendszerint valamilyen pénzbeli, anyagi vonzattal járó követelést támaszt.

[22] Lásd 7/2015. (III.19.) AB határozat és 2/2015. (II.2.) AB határozat, valamint a BH.2019.54., BH.2018.282. és BH.2018.256. sz. bírósági határozatokat.

[23] Vö. a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (Ptk.) 1:1. §.

2. A személyi státuszt érintő jogviták

A Ptk. törvényt magyarázatának megfogalmazása szerint „A Ptk. elsősorban a vagyoni forgalom viszonyainak kereteit fekteti le; ugyanakkor védelmet kíván nyújtani a személyeknek is: az emberi személyiségnek, a családon belüli személyi viszonyoknak és a szervezeti jogalanyok személyhez fűződő jogainak is.”^[24] A személyi státuszt meghatározó polgári (peres) ügyek alapvetően a családi joghoz kapcsolódnak. A személy helyzetét meghatározó jogvitában az esetek döntő többségében nem a vagyoni jellegű, anyagi vonzatú kérdéseken van a hangsúly. A családi jog a jogalany családi jogállását szabályozza. Ezek közé a jogviták közé tartozik a házasság felbontása, a szülői felügyeleti jog gyakorlásának rendezése, a kapcsolattartás szabályozása, a kapcsolattartás újraszabályozása, az apaság vélelmének a megdöntése, az apaság megállapítása, a szülői felügyeleti jog megszüntetése, a szülői felügyeleti jog visszaállítása, a gondnokság alá helyezés, a gondnokság alá helyezés módosítása, illetve megszüntetése, az örökbefogadás felbontása iránti per az új Pp. alapján.^[25] Talán úgy lehetne összefoglalni, hogy a természetes személy és az ő – saját, mostoha, nevelt vagy örökbefogadott – gyermekének a családi jogállását, a személyi státuszt érintő ügyek tartozhatnak ebbe a kategóriába. Az új Pp. szerint személyi állapot „az ember személyi minőségét, személyi jellegű és családi kapcsolatait meghatározó tényezők összessége”.^[26] A személyi jogállapotot érintő jogviták célja, hogy a személyi és a családi jogállás a jog által rendezett legyen. A házasság felbontásától itt, ennél a csoportosításnál teljes mértékben elkülönül a házassági közös vagyon megosztása iránti per, mert ez a pertípus inkább az előző csoportba, az elszámolási típusú jogviták körébe tartozik. Érdekes párhuzam figyelhető meg a személyi státusz és az esetlegesen kialakuló elszámolási jellegű jogvita kapcsán abban az esetben, ha a felek között fennáll a házassági kötelék (bejegyzett élettársi kapcsolat), és a házassági életközösség fennállása alatt történik meg a közös bankhitel (bankkölcsön) felvétele. A felek között a kapcsolati típusú probléma akkor kezdődik, amikor a házassági (bejegyzett élettársi) kapcsolat már megromlik a felek között, de az őket terhelő közös kölcsön fizetésének a kötelezettsége a feleket a hitelnyújtó bank (pénzintézet) felé még mindig terheli, az őket általában egyetemlegesen terhelő közös fizetési kötelezettségük változatlanul, továbbra is fennáll. A bejegyzett élettársi kapcsolat és a házassági kötelék között a párhuzam fennáll a tekintetben, hogy a közös hitelre vonatkozó fizetési kötelezettség a kapcsolat megszakadása után is fennmarad, viszont a szerzésben való közreműködés arányára vonatkozó törvényi vélelem a házassággal ellentétben a bejegyzett élettársi kapcsolatra nem vonatkozik. A példával egy tipikusan megfigyelhető törvényszerűsége szeretnénk rámutatni. Mégpedig arra, hogy a közös kötelelem alapján fennálló fizetési kötelezettség rendsze-

[24] Vékás, 2013, 18.

[25] Pp. XXXI. - XXXVI. fejezet.

[26] A Polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény 7. § 17.

rint (de nem feltétlenül minden esetben) hosszabb ideig tart, mint maga a házassági kötelék (bejegyzett élettársi kapcsolat). A lakásvásárláshoz kapcsolódó hitelkonstrukciók közül a hosszabb futamidejű, vagyis a legalább 10, de inkább 15, 20 éves időtartamú, lejáratú hitelek örvendenek a legnagyobb népszerűségnek (sőt még ezeknél is hosszabb, 30 éves időtartamú (futamidejű) lakáshitelek is előfordulnak). A házasságkötések pedig, amelyeket Magyarországon a XXI. században kötöttek, általában nem érik el ezt az időtartamot. A jog nyelvére lefordítva, a feleket terhelő fizetési kötelezettség (jogi kötelék) tovább tart, mint a feleket összekapcsoló házassági kötelék (személyes kapcsolat és jogi kötelék együttese). A hitelt a felek a közös élet megkezdéséhez veszik igénybe, de a közös életük nem tart addig, mint az ahhoz felhasznált bankkölcsön visszafizetése futamidejének időtartama. A hosszú távú közös élet reményében történő hitelfelvétel miatti fizetési kötelezettség a közös élet után is fennmarad. A bank felé fennálló tartozás megfizetése tekintetében a feleket általában egyetemleges fizetési kötelezettség terheli, amelyet a házasság felbontása nem befolyásol, a fizetési kötelezettség azt követően is változatlanul fennmarad (ha az egyik fél nem tud a másik fél helyett az eredeti, a bank és az adós közötti kötelemben más személyt bevonni, a szerződés továbbra is változatlan formában fennmarad, a hitelfelvétel célja viszont, a közös élet és közös otthon megteremtése, mint elérendő, mindkét fél által megvalósítani kívánt cél, időközben már meghiúsult). Ez az élethelyzet Magyarországon, mely alapján a felek házassági (élettársi) párkapcsolata nem tart olyan hosszú időtartamon keresztül, mint a közös életük megkezdéséhez felvett közös hitelük fizetési kötelezettsége, olyan (élet)helyzet, állapot, amely a jogi vonatkozásokon túl társadalmi, társadalompolitikai és szociológiai összefüggéseket, kérdéseket is felvet. A feleket összekötő közös hitel (kötelem) még fennáll, ellenben a felek házassági (élettársi) kapcsolata viszont már megszűnt. A házassági, illetve élettársi kapcsolat már megszűnt (jogi és gyakorlati értelemben is), a jogi rendezést igénylő pénzügyi, elszámolási jellegű probléma viszont közöttük továbbra is fennmarad.

3. Valamilyen jog (jogosultság) megszerzésére irányuló jogvita

A polgári jogi (magánjogi) jellegű jogviták egy része – tartozzék a polgári jog bármely jogterületéhez – tárgyánál fogva valamilyen (jog) jogosultság megállapítására vagy kötelezettségtől való mentesülés bíróság általi kimondására irányul. A keresetlevelet bíróságon előterjesztő fél annak megállapítását kéri a bíróságtól, hogy a felperest megilleti valamilyen jog, jogosultság, tipikusan ilyen dologi jellegű igény lehet a tulajdonjog megállapítása iránti igény. Grosschmid Béni lényegre törő módon, a személyek számából kiindulva definiálta a dologi és a kötelmi jogviszony közötti különbséget. Nézete szerint „tudniillik a dologi jogviszony személyt és dolgot fűzvéen jogi kapcsolatba, szemlátomást való, hogy ahhoz elegendő egy személy. Ellenben a kötelem személyt és személyt fűzvéen jogi kapcsolatban, ismét szemlátomást való, hogy ahhoz nem elegendő egy sze-

mély.”^[27] A jog megszerzésére irányuló polgári perek közül tipikus az elbirtoklás jogcímén történő tulajdonszerzés megállapítása iránti igény, illetve mint jogosultság megszerzésének megállapítása körében a szolgalmi jog elbirtoklása jogcímén kezdeményezett polgári peres eljárás. A dologi jogi igények körében elő szokott fordulni a ráépítés jogcímén történő tulajdonszerzés megállapítása iránti igény érvényesítése, illetve a házassági közös vagyon megosztása jogcímén történő tulajdonjog megállapítása iránti igény is, amely gyakran – a házassági közös vagyon részeként – az ingatlanon fennálló közös tulajdon megszüntetésével is együtt járhat. A dologi jog körében fordul elő az ingatlanon fennálló közös tulajdon megszüntetése iránti per, amelyben, ha egyik fél magához váltja (megváltja) a másik fél (felek) tulajdoni illetőségét, szintén jogszerzés következik be (a közös tulajdon tulajdoni hányadának természetbeni megosztására vagy annak árverési értékesítésére kerül sor, tényleges jogszerzés tehát nem következik be egyik fél oldalán sem, mert valamennyi tulajdonostárs tulajdoni hányada bírósági árverés jogcímén értékesítésre kerül). A közös tulajdon megszüntetésekor a tulajdoni hányad megváltásakor az aktív fél a meglévő tulajdoni hányadához a közös tulajdonban álló ingatlanból további tulajdoni hányadot (illetőséget) szerez meg, a jogszerzés (a tulajdoni hányad tulajdonjogának megszerzése) az ő oldalán következik be. A Polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (Pp.) az első két általunk jelzett kategóriát „vagyonjogi perek” elnevezéssel jelöli.^[28] A polgári jog körében a jog (jogosultság) megszerzése iránti igény egyúttal a kötelezettségtől való mentesülésként is felfogható, ha a végeredmény nem is teljes mértékben ugyanaz (pl. szerződés érvénytelenségének megállapítása). A polgári jogon belül az öröklési jog területén fordul elő – a dologi jog mellett – közvetett módon jog (jogosultság) megszerzésének megállapítására irányuló eljárás. Az öröklési jogban részben azért közvetett módon következik be a jogszerzés, mert pl. a végrendelet érvénytelenségének megállapításától függ, hogy a hagyaték átadására a végrendeleti öröklés szabályainak alkalmazása helyett a törvényes öröklés szabályai szerint kerül sor.

4. Valamilyen jogsérelem orvoslása iránt kezdeményezett polgári peres eljárás

A polgári jog bármely területén előfordulhat olyan (jog)helyzet, amikor az egyik fél úgy gondolja, hogy ő sérelmet szenvedett. A családi jogban a gyermektartásdíj megváltoztatása (felemelése, leszállítása) iránti polgári per is olyan eljárás, amely valamely jogsérelem orvoslására irányul, ugyanakkor az ilyen típusú pereknek megmutatkozik az elszámolási jellege is. A gyermektartásdíj felemelése és a gyermektartásdíj leszállítása esetén a korábban megállapított összeg megváltoztatásra kerül, amelynél a korábbi összeg az eljárást kezdeményező fél számára jogsérelmet eredményez, amely a korábbi (alacsony összegű) gyer-

[27] Grosschmid, 1932 (2000), 1271.

[28] Pp. 20.§ (3) bek. a.

mektartásdíj felemelését vagy leszállítását indokolja. A polgári jog személyi jogi részében a személyhez fűződő jog megsértése esetén törvényszéki hatáskörben, a Ptk. szerinti jogkövetkezmény(ek) alkalmazása esetén a jogsérelem orvoslása megtörténik. Az új Pp. külön fejezetben nevesíti az egyes személyiségi jogok érvényesítése iránti pereket,^[29] amelyhez a sajtó-helyreigazítás, a képmáshoz és a hangfelvételhez való jog érvényesítése és a közösséghez tartozással összefüggő személyiségi jog érvényesítése iránti per tartozik.^[30] A dologi jog körében ilyen eljárás a birtokháborítás megszüntetése (és külön pertípusként a jegyző által hozott határozat felülvizsgálata) iránti eljárás, amelyben ha a bíróság a felperes keresetének helyt ad, a jogsérelem a bíróság érdemi döntése következtében orvoslásra kerül. Ez utóbbi pertípus csak akkor tartozik bele ebbe a kategóriába (csoportba), ha a jegyző annak az eljárásban érintett ügyfélnek adott igazat, aki a birtokháborító magatartást tanúsította (mert az ellenérdekű fél jegyzői határozattal szemben előterjesztett keresetének a bíróság jó eséllyel, nagy valószínűség szerint helyt ad), illetve ha közigazgatási eljárás igénybevétele nélkül történt a keresetindítás, a bíróság a felperes keresetét találta megalapozottnak. A kötelmi jog területén ilyen típusú jogvita a szerződés érvénytelenségének megállapítása iránti, a szerződésszegés (hibás teljesítés) jogkövetkezményeinek levonása iránti, a szerződésen alapuló kártérítés megfizetése iránti és a szerződésen kívüli kártérítés, illetve sérelemdíj megfizetése iránt a bíróság előtt kezdeményezett polgári peres eljárások. A jognak ezen pertípusban valamilyen hátrányos helyzetet (jogsérelmet) kell orvosolni, a polgári perben e tárgyban előterjesztett felperesi kereset alaposága, megalapozottsága fennállásának vizsgálatakor. A jogsérelem orvoslása az ilyen típusú kötelmi jogi tárgyú jogvitákban a korábbi helyzet korrigálását, kijavítását, esetlegesen pénzbeli és természetbeni kártérítés bíróság általi megállapításának igényét vetítheti előre. Az öröklési jogban az öröklés alapjául szolgáló okirat érvénytelenségének megállapítása iránt kezdeményezett polgári (peres) eljárás szintén valamilyen feltételezetten meglévő sérelmes helyzet orvoslását jelenti. Az érvénytelenség bíróság általi megállapítása következtében az érvénytelen okirat a bíróság, a hatóság, illetve harmadik személy előtt a jövőben már nem használható fel. A jogsérelem orvoslására irányuló perek típusába tartoznak megítélésünk szerint a közigazgatási határozat bírósági felülvizsgálata iránti perek, a munkaügyi perek,^[31] valamint a végrehajtási perek.^[32] A hatályos Pp. a végrehajtási perek közé a végrehajtás megszüntetése és korlátozása iránt indított pert, a végrehajtási igénypert, a foglalás túrése iránt indított pert, a követelés behajtása iránt indított pert és – az rPp.- hez képest újdonságként – a végrehajtási eljárásba történő bekapcsolódás engedélyezése iránt indított pert sorolja.^[33]

[29] Pp. XXXVIII. fejezet.

[30] Pp. 493. §.

[31] Pp. XXXIX. fejezet.

[32] Pp. XL. fejezet.

[33] Pp. 526. §.

IV. AZ AKTUÁLIS JOGOSULTSÁG-TUDAT KUTATÁS HAZÁNKBAN

A jogosultságtudat szorosan kapcsolódik ahhoz, miszerint a természetes személyek (jogalanyok) milyen választ adnak a hétköznapi életben előforduló, őket érintő konfliktushelyzet(ek)re.^[34] A jogosultság-tudat kutatása érint olyan lehetséges, feltételezett (a kutatáshoz alkalmazott) élethelyzetet, amely magánjogi konfliktushelyzetet eredményez vagy eredményezhet. A jogosultság-tudat szintje azt mutatja meg, hogy az adott társadalom tagjai milyen mértékben képesek mindennapi konfliktushelyzeteiket különféle jogaik szempontjából értelmezni, illetve a konfliktusaik rendezéséhez mennyire hajlamosak igénybe venni a jogi intézményrendszert. A jogi irodalomban a jogosultság-tudat (*rights consciousness*) kifejezésnek nincs egységes definíciója. A kutatásban részt vevő tudósok a jogosultság-tudat kifejezésnek többretegű definícióját próbálták megfogalmazni annak érdekében, hogy a fogalom valamennyi mozzanata, eleme, összetevője megjelenhessen és kifejeződhessen. A szóban forgó kutatás során a kutatók három komponenst vizsgálnak: (1) jogi éberség komponense (*rights awereness component*); (2) a jogok azonosításának komponense (*rights identification component*); (3) a jogi mobilizáció komponense (*legal mobilization component*). A jogi éberség komponense azt mutatja meg, hogy az egyén tudatában van-e annak, hogy bizonyos konfliktushelyzetnek van-e jogi relevanciája. A jogok azonosításának komponense azt jelzi, hogy a jogi dimenzióval rendelkező konfliktushelyzetben a résztvevők képesek-e a „jogok nyelvén” megfogalmazni álláspontjaikat. A jogi mobilizáció komponense pedig azt juttatja kifejezésre, hogy a konfliktushelyzet résztvevője tudatosan jogi eljárást indít-e, igénybe veszi-e az állami jogérvényesítési mechanizmust. A kutatásban a kutatók a kutatás szervezői a résztvevők felé öt lehetséges szituációt és öt lehetséges választ kínálnak fel. A szituációk különböző jellegű és típusú jogi problémákat érintenek (szerződészegés, kapcsolattartás, kártérítés, tisztességes eljáráshoz való jog, az ügyvédi képviselőhez való jog). A lehetséges válaszok pedig az egyéni megoldástól az ügyvédi képviselőig terjedő fokozatos skálán többféleképpen szóródnak. A lehetséges élethelyzetekben társadalmi szervezet (biztosítótársaság) és állami hatóságok (rendőrség, adóhatóság) is érintettek, nemcsak természetes személyek. A kutatás a jelen dolgozat készítésekor még folyamatban volt. A kutatás eredményeit a kutatók a megfelelő fórumon, illetve formátumban közléseket, mi csak utalni szerettünk volna a kutatás tényére, és az ott vizsgált feltételezett szituációk a bemutatott magánjogi konfliktushelyzetekhez való kapcsolódására. A kutatás szerződészegést, kapcsolattartást, kártérítést érintő része a magánjogi konfliktushelyzetek rendezésével, megoldásával kapcsolatban is érdekes és tanulságos kutatási eredményeket szolgáltathat.^[35]

[34] A Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézetben 2019 júniusában kezdődött a Gajdusчек György, Fekete Balázs és Bartha Attila nevével fémjelzett, Magyarországon, Szerbiában és Hollandiában felvett és rögzített kérdőíves adatok feldolgozásán alapuló jogosultság-tudat kutatás.

[35] Jogtudományi Intézet: A jogosultságkultúra empirikus elemzése: elméleti és módszertani előfeltevések, 2019; Jogtudományi Intézet: A jogosultságkultúra empirikus elemzése: jogi éberség, 2019; Jogtudományi Intézet: A jogosultságkultúra empirikus elemzése: a jogok azonosításának komponense, 2019.

V. ÖSSZEZÉS – KÖVETKEZTETÉSEK

1. Magyarországon az emberek jelentős része nem a konfliktusok tárgyalásos rendezésében szocializálódott.^[36] Ha kialakul az adott konfliktushelyzet, nálunk általában mindenki még inkább a hatása alá kerül, „beleáll” a szituációba (ami a helyzet fokozódásához vezet), ahelyett, hogy a helyzetet inkább mérsékelni, enyhíteni próbálná (a konfliktus fokozódásából keletkező „adrenalin-hatás”). A konfliktusok párbeszéd keretében történő rendezése a gyakorlatban sem terjedt el (elég, ha a szomszédok közötti apró dolgokon alapuló összeszólalkozásokra gondolunk, amelyek rendre nem közös beszélgetéssel fejeződnek be). A bíróságon kívüli konfliktuskezelési, jogvita-rendeziési megoldások, technikák, eljárások hazánkban jellemzően csak a XXI. században kezdtek a mindennapi élet részévé válni.

2. Ha egy társadalomban nem, vagy rosszul működik a konfliktuskezelés kultúrája, a konfliktusokat még nehezebb kezelni.^[37] A konfliktuskezelés kultúrájának fejlesztése Magyarországon különböző nehézségekbe ütközik. Ezen okok széleskörű feltárására, feltérképezésére a jelen tanulmányban most nincs lehetőség, csak azok jelzésszerű felsorolására. A konfliktuskezelést akadályozó körülmények közé tartozhatnak hazánkban többek között: a) a természetes személyek körében az önismereti kérdések vizsgálatának elmaradása; b) a konfliktushelyzet rendezésére vonatkozó közoktatók hiánya; c) a természetes személyek közötti kapcsolatfelvételi csatornák kiaknázatlansága; d) a kapcsolatfelvétel elmaradása okán a természetes és jogi személyek között a párbeszéd hiánya; e) a konfliktushelyzet felek közötti eszkalálódása miatti párbeszéd (kommunikáció) elmaradása és harmadik, közreműködő személy felkérésének, igénybevételének a hiánya miatt állnak fenn.

3. A hivatkozott jogosultság-tudat kutatás abból a korábbi, még a rendszerváltás előtti tudományos alapfeltevésekből indult ki, mely szerint a magyarországi jogi kultúrából hiányzik a jogosultság-tudat (Sajó, 1986).^[38] Sajó András úgy fogalmazott, hogy „Magyarország ma a jogi kultúra szempontjából sajátos képletet mutat. Itt a jog erős történelmi hagyománya, a viszonylag még mindig sok jogvégzett, a nagymérvű állami tevékenység, a számottevően kiépült jogrendszer ellenére sem tekinthető a társadalmi kultúra megbecsült elemének a jog.”^[39] A kutatás ehhez képest – bár teljesen más társadalmi körülmények között és az azóta eltelt időtartam alapján – a magyarországi jogi kultúra aktuális állapotára, a jogosultság-tudat helyzetével kapcsolatban is következtetéseket vonhat le. Az előzményi kutatási hipotézis alapjául szolgáló társadalmi viszonyok és a jelenlegi, a kutatás időpontjában meglévő társadalmi körülmények között azonban

[36] Kerecsi, 2012.

[37] Kerecsi, 2012.

[38] Jogtudományi Intézet: A jogosultságkultúra empirikus elemzése: elméleti és módszertani előfeltevések, 2019. Lásd még: Fekete, 2020, 88-93.; Fleck, 2017, 11-108.

[39] Sajó, 1986, 81.

lényeges és szembetűnő eltérések állhatnak fenn (pl. rendszerváltás és az azzal járó társadalmi, gazdasági és politikai változások).

4. Kulcsár Kálmán megfogalmazása szerint „a magyar társadalomnak – egyébként a kelet-közép-európai régió más társadalmaihoz hasonló – történelmi sajátosságai folytán a jognak, mint a politika eszközének (sőt helyettesítő eszközének) szerepe történetileg is hangsúlyozódott. Ezzel együtt növekedett a jogba, mint társadalmat alakítható, a társadalmi problémák megoldásában jelentős szerepet játszó eszközbe vetett bizalom is”.^[40] A jogosultsági szintre vonatkozó adatok, az intézményi bizalom, a joghoz való hozzáférés adatainak kielemezése, a kutatás eredményeinek összefoglalása alapján – mintegy szélesebb összefüggésbe helyezve a kutatás eredményeit – mind-mind árulkodó indikátorai lehetnek a hazai demokrácia, a jogállam aktuális helyzetének, állapotának.^[41]

FELHASZNÁLT IRODALOM:

- Badó Attila – Loss Sándor – H. Szilágyi István – Zombor Ferenc (2000): *Bevezetés a jogszociológiába. Prudentia Iuris - A Miskolci Egyetem Jogelméleti és Jogszociológiai Tanulmányok Kiadványsorozata* (sorozatszerkesztő: Szabadfalvi József). Bíbor Kiadó, Miskolc.
- Csepeli György (2003): *Szociálpszichológia*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Dahrendorf, Ralf (1994): *Modern társadalmi konfliktus*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- Docplayer.hu: Konfliktuskezelés. (Elérhető: <https://docplayer.hu/2050791-Konfliktuskezeles-oroszagos-betegjogi-ellattottjogi-gyermekjogi-es-dokumentacios-kozpont-2015-aprilis-02-tamop-5-5.html>. Letöltés ideje: 2019. december 2.).
- Fekete Balázs (2020): Jogí kultúra és jogosultságkultúra. Egy lehetséges fogalmi háló vázlata. In: *Miskolci Jogi Szemle*. 15. évfolyam, 2020/1. különszám
- Fleck Zoltán (2017): Elméleti és módszertani alapok. In: Fleck Zoltán – Kiss Valéria – Tóth Fruzsina – Neumann László – Kenéz Anikó – Bajnok Dávid: *A jogtudat narratív elemzése*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.
- Gessner, Volkmar (1978): *Recht und Konflikt - eine soziologische Untersuchung privatrechtlicher Konflikte in Mexiko*. Mohr Siebeck, Tübingen.
- Grosschmid Béni (1932): *Fejezetek kötelmi jogunk köréből I-III. rész*. Második kötet, második rész. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest (Reprint kiadás: 2000, Ponte Press Kiadó Kft., Pécs).
- Jogtudományi Intézet: A jogosultságkultúra empirikus elemzése: a jogi éberség komponense, 2019. (Elérhető: <https://jog.tk.mta.hu/blog/2019/07/jogi-ebenseg>. Letöltés ideje: 2019. december 4.).
- Jogtudományi Intézet: A jogosultságkultúra empirikus elemzése: a jogok azonosításának komponense, 2019. (Elérhető: <https://jog.tk.mta.hu/blog/2019/07/a-jogok-azonositasa>. Letöltés ideje: 2019. december 4.).

[40] Kulcsár, 1984, 15.

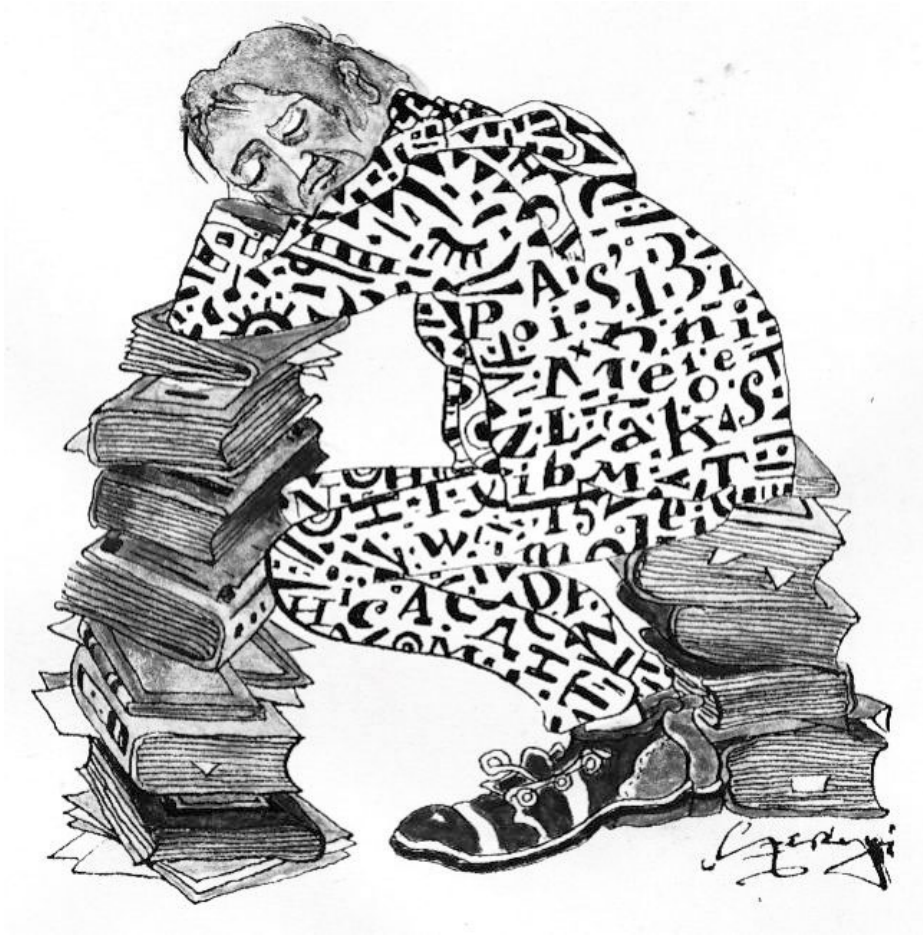
[41] Szontagh, 2019.

- Jogtudományi Intézet: A jogosultságkultúra empirikus elemzése: elméleti és módszertani előfeltevések, 2019. (Elérhető: <https://jog.tk.mta.hu/blog/2019/07/a-jogosultsagkultura-empirikus-elemzese-elofeltevesek>. Letöltés ideje: 2019. december 4.).
- Kengyel Miklós (2011): *Magyar polgári eljárásjog*. (Elérhető: https://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_520_magyar_polgari_eljarasjog. Letöltés ideje: 2019. november 5.).
- Kerecsi Klára (2012): Konfliktus és helyreállítás. In: *Kriminológiai tanulmányok*. 2012/49. kötet. (Elérhető: http://www.okri.hu/images/stories/KT/KT_49_2012/002_kerecsi.pdf. Letöltés ideje: 2019. december 1.).
- Kulcsár Kálmán (1984): *A jogfejlődés sajátosságai: a jog mint eszköz*. Akadémiai székfoglaló 1983. június 11.-én. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Kulcsár Kálmán (1987): *Politikai és jogszociológia*. Kossuth Könyvkiadó, Budapest.
- Nagy Adrienn: A jogi konfliktusok rendezésének lehetséges útjai az eljárásjogi reformok tükrében – polgári per vagy mediáció. In: *Miskolci Jogi Szemle*. 13. évfolyam, 2018/2. szám.
- Rottleuthner, Hubert (1978): Probleme der Beobachtung von Arbeitsgerichtsverfahren. In: Hassemer – Hoffman-Riem – Weiss (Hrsg.): *Interaktion von Gericht*. Baden-Baden.
- Sajó András (1986): *Látzat és valóság a jogban*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.
- Szladits Károly (1933): *A magyar magánjog vázlatja I-II*. I. kötet. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest (Reprint kiadás (1999), Ponte Press Kiadó Kft., Pécs).
- Szladits Károly (1941): *A magyar magánjog. Általános rész – személyi jog*. I. rész. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest (Reprint kiadás: 1999, Ponte Press Kiadó Kft., Pécs).
- Szontagh Veronika: Gondolatok „A magyar jogosultságkultúra empirikus kutatása” című workshopról, 2019. (Elérhető: <https://jog.tk.mta.hu/blog/2019/11/a-jogosultsagkultura-empirikus-kutatasa-workshoprol>. Letöltés ideje: 2019. december 4.).
- Vékás Lajos (szerk.) (2013) *A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal*. Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest.
- Vékás Lajos: Új irányok a magánjogtudományban. In: *Magyar Tudomány*. 2007/12. szám. (Elérhető: www.matud.iif.hu/07dec/08.html. Letöltés ideje: 2019. december 20.).

JOGFORRÁSOK

- A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (Ptk.).
- A Polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (Pp.).
- 2015. (III.19.) AB határozat.
- 2/2015. (II.2.) AB határozat.
- 12/2014. számú Polgári Elvi Döntés.
- BH.2018.282.-Kúria Pfv. VI. 21459/2017.
- BH.2018.256.-Kúria Gfv. VII. 30570/2017.
- BH.2019.54.-Kúria Gfv. VII. 30030/2018.

Szerényi Gábor, Álmában tanul